

BRÖDTEXTEN

Nr. 2 / 2024

An abstract painting of a courtyard. In the background, a multi-story stone building with several windows stands against a textured, greyish-blue sky. The ground is a mix of warm, earthy tones like red, orange, and brown. Scattered across the ground are several colorful, flat mats or cloths in shades of yellow, purple, orange, green, and blue. The overall style is expressive and textured, with visible brushstrokes and a rich color palette.

Ingeli Aalto
Magnus Grehn
Erik Nordström
Zabina Nepinelly
Abdul Hamid Alsibai

Kim Österberg
Julieta Krasijewicz
Gunnar Källström
Marcus Ehrenholm
Peter Nyberg Mollung

Chefredaktör

Mattias Hedberg

Redakörer

Anne Appelblad
Mia Suntuila
Nathalie Nilosdotter

Formgivning

Dante Fredriksen

Omslag

Detaljer ur Erik Nordströms verk
Come on up to the house och *In or out*.

Ansvarig utgivare

Anne Appelblad

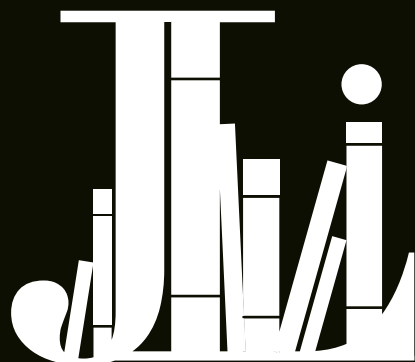
Brödtexten ges ut av
Jönköpings litteraturhus

Tidningen finns digital hos
www.jonkopingslitteraturhus.se/brodtexten

Material & frågor
brodtexten@jonkopingslitteraturhus.se

Alla texter copyright respektive författare

Tryck, fysisk utgåva: Kjell's Tryckeri, Jönköping

Jönköpings
LITTERATURHUS

In med syre – ut ur Syret

När vi presenterade nystarten av tidskriften Brödtexten på Smålit i februari vimplade hela Jönköpings stadsbiblioteks entréplan av mer eller mindre etablerade författare och skrivande människor. Vid deras bokbord och föredrag samlades läsare på jakt efter nya läsoplevelser och samtal. Ett antal av dessa fann vägen upp till plan två och presentationen av en tidskrift som finns till för just dessa grupper.

Vi har startat en litterär tidskrift med regionalt fokus då vi tror på litteraturen och på det nära sammanhålls angelägenhet. Vi tror att det finns ett värde i och intresse av att bli läst av det lokala och att läsa det lokalt skrivna.

Franz Kafka skrev i ett brev till en vän att: ”En bok måste vara som en yxa för det frusna havet inom oss”. Kanske kan en tidskrift med lokalt fokus fungera som en grep som körs ner i marken, en stövel som trampar till, grepen bänder upp och luckrar upp jorden. Syre och ljus släpps in! Samtidigt synliggörs det som varit dolt. Vi vill synliggöra, främja och inspirera!

Det går självklart för alla som skriver idag att publicera sina texter snabbt och digitalt för allmänheten att läsa gratis. Ibland när jag läser ett inlägg med en dikt i sociala medier uppdateras flödet innan inlägget är färdigläst. Vem var det som postade detta jag inte hann läsa färdigt? har jag flera gånger tänkt. En tidskrift kan spela en roll i en alltmer nischad och samtidigt splittrad värld då den fungerar samlade. Texter möts sida vid sida samtidigt som de också enkelt återfinns och bevaras. De olika publiceringsformerna kompletterar varandra.

Brödtexten nummer 1 visade hur väl texter av både etablerade och oetablerade skribenter kan verka tillsammans. Vår ambition är att publicera inte bara skönlitteratur utan även kritik, essäer och intervjuer. Vi är därför glada att redan i nummer två erbjuda en stor variation av genrer.

Vid det nystartade Tabergsådalens kulturhus genomförs inspirerande författarbesök och workshops under namnet *Att gestalta en bygd*. Journalisten Ingeli Aalto skriver om en av dessa träffar när författaren Bengt Berg var på besök.

Ett verk av konstnären och poeten Erik Nordström pryder numrets framsida. Eriks senaste diktsamling gavs ut i mars och har titeln *En djup arom av framtidsflyt*. I poesidelen finns nyskrivna dikter av Erik och Magnus Grehn, poet och förläggare.

Årets uttagning till SM i Poetry slam har under våren avgjorts med deltagare runt om i länet. Vi publicerar dikter av vinnaren och andraplatsen från uttagningen i Jönköping: Zabina Nepinelly och Kim Österberg. Zabinas dikter finns här också att läsa på arabiska i översättning av poeten Abdul Hamid Alsibai.

Under benämningen Folkhögskolepoesi har deltagare vid June, Jönköpings och Södra Vätterbygdens folkhögskola skrivit poesi. Fem från varje skola har tävlat om första priset; en publicering i Brödtexten samt ett framförande på Internationell poesifestival 12–15 september. Vi publicerar därför tre dikter på engelska av Julieta Krasijewicz.

I prosadeln finns två noveller att läsa skrivna av författaren och trubaduren Gunnar Källström samt musikläraren och musikern Marcus Ehrenholm.

Med sin samrecension av diktböcker utgivna 2023 visar Peter Nyberg Mollung på bredden i länets poesiutgivning.

I mitten av maj när det här skrivs, just när värmen äntligen tvingar undan kylan, blir det klart att Jönköpings litteraturhus får en ny adress. Redan i juni går flytten från den tillfälliga placeringen i Syrets lokaler till en central placering på Östra Storgatan 39. Det ger hopp om en intressant höst med många evenemang. Men först: Sommarläsning.

Trevlig läsning och Glad sommar!

Mattias Hedberg

Reportage

Allt tar vägen

Ingeli Aalto

Att återvända till sin hembygd väcker både nostalgiska barndomsminnen och vemod.

Så det är med en viss tvekan jag deltar i den värmländska poeten och författaren Bengt Bergs workshop på temat ”att berätta om sin hembygd”, inbjuden av Tabergsådalens kulturhus i Norrahammar.

Det är ett av flera författarbesök på temat som ska inspirera till att skriva utifrån sina egna uppväxtminnen.

Bengt Berg har fått flera utmärkelser, däribland Selma Lagerlöfs litteraturpris förra året ”För ett författarskap som – i likhet med Selma Lagerlöfs – kombinerar en stark lokal förankring med en internationell räckvidd och universell betydelse, som med vemod och humor värnar den lilla människans kraft och betydelse och visar vägar in i tillvarons förunderliga dimensioner.”

Förmågan att måla underhållande och fantasirikt med orden utgår från den muntliga berättartraditionen som han skickligt ger prov på i beskrivningen av sin egen uppväxt i lilla Torsby – samtidigt med fotbollstränaren Svennis, som han för övrigt nu delar ett bokprojekt med.

– Jag kommer från en arbetarbakgrund. Pappa jobbade på sågen och mamma var väverska, att jag blev författare var helt otippat. Det var före tevens tid, på utedassens och tramporgelns tid.

Trots krisåren, Suezkrisen, Ungernrevolten och dessutom Sommarolympiaden i Melbourne 1956, vill han ändå för egen del kalla det en lycklig, idyllisk tid.

Historien upprepar sig och mycket går att applicera på världsläget idag.

– 1956 var ett dramatiskt år, och på den tiden var det radioapparaten som förmedlade de stora världsnyheter. Eftersom jag bara var

tio år då är det mest Kalla kriget-stämningen och de allvarliga radiorösterna jag minns.

Bengts stora intresse var idrott och han var själv mycket aktiv, men lyckades trots hårdträning inte nå framgång i någon sport. Och under James Dean-perioden inte heller trimma mopeden så att den gick över 30 km/h vilket de andra grabbarna lyckades med.

Efter att den första kärleken i åttaårsåldern – hon hette Mona Persson – flyttat till Eskilstuna blev han förkrossad.

Då återstod bara dikten som en tröst och tillflykt, som han på allvar tog upp i fullvuxen ålder.

Under årens lopp har det hunnit bli 25 diktsamlingar och i år firar han 50 år som författare med den senaste; *Allt tar vägen*, där en del dikter tillägnas andra poeter och författare som inneburit både djup vänskap och stort utbyte.

Bengt växte upp i Fryksdalen, i samma natur som Astrid Lindgren inspirerades av i sin berättelse om Bröderna Lejonhjärta.

– Jag omgavs av vanliga människor på landet, däribland en bonde och vardagsfilosof som rådde mig att skriva på värmländska ”så att jag skulle nå ut”.

Mycket av det stora berättandet har fötts ute i provinsen, det framgår av svenska diktare som Ferlin, Fröding och Lagerlöf. Alla hade närheten till

dialekter – som Bengt vill likna vid ett träds rika förgreningar, där kvistar och löv representerar sitt eget liv i det personliga berättandet. Och han framhäver betydelsen av detaljmåleriet.

I sitt umgänge med folk ute på landsbygden och kontakten med den kringcyklade gårdfarihandlaren som kom med diverse varor såsom helgonbilder och sytillbehör, kallar han sig själv för en ”handelsresande i nordiskt vemod”.

Den första diktsamlingen *Där drömmen slutar* kom för 50 år sen, och under åren 1973-1985 var han ansvarig utgivare för dikttidskriften *Rallarros*.

»Dikten, mitt arbetsredskap är ett möte mellan verkligheten och fantasin som båda är helt gratis!«

– Det var ett försök att dela med mig av allt jag själv fått genom litteraturen. Böckerna öppnar nya världar.

Bland poeterna som inspirerat honom fanns Gustaf Fröding där helt naturligt från första början, även norsk lyrik däribland Olav H. Hauge. Robert Bly, den amerikanske poeten som engagerade sig mot Vietnamkriget, och den tyske visdiktaren Wolf Biermann.

– Förstås också många andra nordiska poeter: Inger Christensen och de finlandssvenska modernisterna Edith Södergran, Elmer Diktonius med flera.

Dessa gav energi för det egna skrivandet, som i början var starkt lierat med ett politiskt engagemang.

– Dikten, mitt arbetsredskap är ett möte mellan verkligheten och fantasin som båda är helt gratis!

Foto: Peter Nyberg Mollung

Bengt Bergs skrivande och politiska engagemang i riksdagen förde honom också ut i världen. I *Värmland, Världen – tur och retur* får vi följa med på några av dessa långresor i både ord och bild med mobilkameran som arbetsredskap.

Han nämner även betydelsen av att växa upp i ett gränsland där tre kulturer möts – kontakten till Savolax och skogsfinnarna, närheten till Norge och resandefolket som han stötte på.

– Genom mina resor till Indien, Afrika och Latinamerika och i mötet med människorna upptäckte jag att trots stora olikheter är vi innerst inne alla väldigt lika.

Hur är det värmländska kynnet?

– Vi är ett glesbygdsfolk som ändå präglas av storstadsbors egensinnighet. Folk har flyttat hit och och gett sig iväg.

Den globala solidaritetskänslan är stark och han avslutar med att citera den brasilianska folkrörelsen MST:s citat ”Vi måste globalisera hoppet” och ”Det är inte förbjudet att kämpa”.

Hur ser han på den stora vägen av omfattande och utlämnande autobiografier? Mycket skrivande och skapande kan vara terapeutiskt, men behöver allt ges ut?

– Det stämmer, skrivandet är ett sätt att få syn på och kontakt med de egna, ibland undangömda känslorna. Men också framåtriktat: att upptäcka världen runt om, människorna lika väl som naturen eller den sociala miljö som omger en.

Så vad blev av själva workshopen – väcktes nostalgin och vemodet?

Efter genomgång av olika skrivsätt, där ”inget skrivande är fel”, fick vi välja mellan rim och rytm, fri vers, haiku eller limerick och utgå från en specifik plats att beskriva i några rader, som vi läste högt för varandra. De vitt skilda bidragen gav olika perspektiv och infallsvinklar, att fördjupa och gå vidare med på egen hand.

För mig blev det för stunden bara lösa fragment, och jag insåg att mycket av det man minns förändras med tiden, när man ser med distans och andra ögon.

I mötet mellan fantasi och verklighet kan man antingen cementera och förstärka det förvrängda och mörka eller transformera det till något nytt och oförutsett, som i en framåtblickande uppenbarelse. Att bearbeta det man upplevt, och kanske att acceptera och förlikas med sin historia om man så vill.

Poesi

Magnus Grehn

Flöjtkrycka

Genom kryckan
blåser vinden
ett dissonant flöjtljud
likt en atonal ton
från tiotalets Wien

De grova kängorna hasar
mot isens yta
ett rytmiskt krispigt
marschsound

Smärtans inre ljudstyrka
strålar ut i ankel och
fotknöl

En friton av dissonanser
spelar under den
vintriga dagen

Pylonjättar

Pylonjättarna stiger upp
ur havet marscherar
ner för dalen
ut ur dimman

Grön vortex de smala vägarna
slingrar sig fram över kullarna
Tyvy rinner ut i havet
tidvattnets rörelse
musslorna plockas vid ebb
Ferrysides rostiga vrak
har plockats bort

Bilradio med BBC 6
Dry Cleaning
”Magic of Meghan”

Llanstefans borgruin synlig
byvandringssguiden visar
kartan över buktens
skeppskyrkogård

Dylan Thomas full i kyrkan
historier om honom i varje hörn
söndagsstängd pub
byborna smyger in via grannhuset

Krösätagsljud i vinterskrud

Vagnsfläktssurr
vitt brus
rälsskarvsrytm

Isblocken smälter
trillar av
höga smällar

mummelröster
tuggmunnar
blipp teknik

Skogsbrynet
två rådjur
Nässjö nästa

Erik Nordström

Midnattsarkofagen

Midnatts-
sarkofagen
gläntar sin springa
Ljus ströslas på ögonlocken
då vi sover nära stupet
Uppvaknandet
sjungs in i klarnande
jordad
tystnad då vi slår upp
våra morgonögon

Ängslan växlas in

Ängslan växlas in
då dagen ångas upp
– dagsrester av ånger –
nattens substans av löfte
framåtriktad loop
ställer tillräta
medan för evigt utbytbara
beslut skrivna i sten
blir stoftmoln
som friheten inandas,
förvandlas till form

Nattens vattenavtryck

Nattens vattenavtryck som
mörker ur intet
Tecknarens gryningskriteror
fångar en skugga
av tvekans tyranni,
mumlar en fråga,
snavar över svaret,
solar plexus träffas,
reser oss på nio
Den vitnande skuggans gong-
gong utmäter tiden,
slutar aldrig att försöka
hitta hemmet borta
Ett utsträckt ögonblick av
riktning
då de nattliga besluten
gestaltas

Zabina Nepinelly

Fjärilen i burken

Jag är ingen stark lejonhona. Jag är inte någon elefant med tunga fötter och motståndskraft.

Jag är en fjäril med vingar av socker men man får inte trampa på mig ändå.

Men jag vill inte klara mig själv. Jag vill bli omhållen, skyddad. Jag vill bli upplockad försiktigt och lagd i en glasburk med bomull i botten. Sen vill jag att du har den glasburken med dig överallt. Att du matar mig med honungsvatten och nektar ur pipett och viskar allt som tynger dig ner till mig.

Så bär jag dig när du bär mig.

Vantarna

När min tå sticker ut genom hålet i strumpan känner den sig ensam då?
Känner den sorg över den där väven som skiljer den från de andra tårna?
Känner den att efter att den gett sig ut i världen och sett nya saker och tänkt nya tankar så passar den inte riktigt in bland de andra tårna längre?

När jag bara har en godisbit kvar i påsen känner den sig ratad då?
Övergiven?
Sistvald?
Ligger den där ensam och har ångest?
Eller vänder den det till ilska mot pappersprasset?

När jag lämnade mina vantar i cykelkorgen kände de sig tomma då?
Förbrukade?
Bortglömda?
Blev de blöta för att det regnade när jag cyklade?
Eller har de gråtit?

Abdul Hamid Alsibai

Översättning av Zabina Nepinellys dikter *Fjärilen i burken* och *Vantarna*

الفراشة في وعاء زجاجي

أنا لست لبوة قوية
. لا فيلاً بأقدام ثقيلة
،أنا فراشة اجنحتي من السكر
. لكن لا اسمح لاحد أن يدوس علي
.انا لا أريد الدفاع عن نفسي
كل ما اطلبه الحماية
ان يتم التقاطي بعناية
. والاعتناء الفائق بي
أريدك وضعي في وعاء زجاجي
مفروش بالقطن الابيض
.و أن تأخذني معك الى كل مكان
أن تسقيني الماء بالعسل
اتذوقه قطرة قطرة
.وتهمس لي بكلمات عذبة
في طريق العودة
هكذا سأحملك تماما كما حملتني

الفقازات

هل تشعر اصبع قدمي بالوحدة ؟
حينما تخرج من ثقب الباب
هل يشعر المولود بالحزن حين يغادر عالم الارحام؟
بماذا يشعر حين يرى عالمنا هذا ؟
حين يرى اشياء لم يرها من قبل !
او حين يفكر افكارا لم يفكرها من قبل !
هل يشعر المرء بالضيق
اذا لم يكن في الحقيبة سوى قطعة بيتيمة من الحلوى ؟
ام سيشعر بالحرمان ؟
بعدم القدرة على الاختيار ؟
هل سيشعر بالقلق ؟
اذا ما استلقى وحيدا في مكان ما ؟
ام سيحول غضبه الى فوضى من الورق ؟
هل شعرت قفازتي بالفراغ
حين تركتها وحيدة في سلة الدراجة ؟
ربما شعرت انها مستهلكة ومنسية ؟
ترى هل تعرضت للبلل ؟
ام انها كانت تبكي ؟
حينما كانت السماء تمطر
وانا اقود دراجتي بكل استمتاع

Kim Österberg

Ständig förvirring

Jag lever i ständig förvirring;

Ord är svåra saker att förstå ibland;

Sätt ihop flera så blir det ännu värre;

“Ta med dig dörren när du går!”;

Va? Jag har inga verktyg och vad ska jag med dörren till?;

“Det är ingen ko på isen”;

Nä, det är ju maj månad i södra Sverige och din mamma är ju inte här;

“Hej, hur mår du?”;

Oj, kära nån, vad ska jag säga?

Jag som inte ens tog tempen den här morgonen;

Tvetydiga ord kan ge en ångest eller skratt;

Uppskatta kan betyda att man bedömer ett mått;

Det kan också betyda att man är tacksam;

Det är därför svårt att veta vad tidningar menar när de skriver;

“Kinesiska myndigheter uppskattar att 200 fångar dött när fängelset kollapsade”

Två ord, med vitt skilda betydelser, kan stavas likadant;

Men uttalas olika;

Man kan därför bli lurad när man läser rubriken i Vetlandaposten;

“Kön förlängs varje vecka”;

Jag lever i ständig förvirring;

Julieta Krasijewicz

Free Bitches

a loose Dog

is not more dangerous

than the Leash is

because the Dog bites

but the leash Chokes

and I rather Bleed than be asphyxiated

Filled

I've been filled with hate for half the world, obeying the dogma dictated by God.

I've been given this body, an object to be desired, by him.

And as I masturbate, I look deep into the eyes of those that wished to be holding my wrists. But I only see salivating hounds, smelling blood.

Still in my single sized bed, I moan the billions of names that penetrate my head, softly begging them to stop.

I beg – as quietly as I can – as to not inconvenience the men, that have me gripped by the ankles.

I'm being sold and drained, the only thing I have left is anger.

With open hands I hold the millions of minds, demanding I give them more.

And as I give, the world takes. Filling me. Filling me with rage.

Girls at war

Being a teenage girl is like playing in a sandbox filled with landmines.

Policed by sergeants, being told to shave our legs with the barbed wire.

Being a teenage girl is not knowing where it'll start, but guessing how it'll end – we're usually right.

Fetishized by our muscles and our bones, if we look too young or too old.

Teenage girls are girls at war, teenage girls have been fighting all around the world.

Every crusade, all the holy wars, fought for teenage girls, fought for us all.

Us teenage girls are your sacred land, bringers of life, once our blood is spilled. Held down onto the scolding sands, marked as cattle, touched, corrupted, penetrated, beat, impregnated. Mothers.

Mothers pumping out young soldiers, to fight and die.

In the name of a false idol.

Prosa

Tecken i Tösse

Gunnar Källström

Första vårdagen möter jag en man som är allergisk mot böcker. Det börjar med att han blir beroende på ett subliment, skrämmande sätt tills allt han läser lever i honom och han dagligen får föra en ojämn kamp mot det inre växande biblioteket. Han påstår att bokstäverna bygger torn under huvudsvålen och spränger ljudvallen mitt i söndagens gudstjänst. Problemet går i själen. Han är djupt troende men har på grund av de ostyriga orden inte kunnat besöka kyrkan under pågående mässa. När prästen läser en text flyger teser fram som komplicerar andemeningen och plöjer nya fåror i trosfundamenten. Detta leder i sin tur till att han nödgas fylla på bokbeståndet och försöka förkovra sig i de nya rön som organismen skapar. Ofta trillar det böner ner i soppan som gör den oätlig. Han bandagerar huvudet och går med fonemen i linjära koppel, men de vill uppenbarligen vara fria. Det är, säger han, precis som om orden ideligen söker nya kopplingar och sammanhang. Som om det alltid finns en ny oro att befästa, en ny trygghet att förgöra. Längre har han försökt att hänga med i svängarna. Rest runt till olika bibliotek, studerat vid otaliga universitet, varit aktiv i bokcirklar, fyllt sitt liv med text i tron att han genom att göda det levande språket ska kunna finna en form för dem båda att existera i, sida vid sida. Nu orkar han inte längre.

– Sätt dig lite här och vila, säger jag.

– Tack, svarar han. Tror du det

finns någon hjälp att få?

Galningar och outsiders av olika slag häckar alltid på stadsbiblioteket och det hör till vardagen att personalen för samtal som för gemene man skulle framstå som brottstycken ur absurda dramer eller utdrag från terapisejourer hos någon psykiatrisk klinik. Men med den här bokallergikern känns det annorlunda. Hur knepigt han än formulerar sig vill jag tro på varje ord. Det han säger handlar om något viktigt utanför vår gemensamma komfortzon. Det känns som om han är något på spåren som jag i min vardagsstress har missat.

– Alla lånar ut sina hjärtan, säger han.

Det ingår i de allmänna sociala villkoren.

– Vad händer när tiden är ute? frågar jag.

– Vid lånetidens slut kommer de tillbaka

som nya eller bättre begagnade.

– Men om kärleken är förbrukad?

– Kärleken är ingen förbrukningsvara, svarar han. Den är perfekt för återvinning och det roliga är att den har förmågan att föröka sig ju mer använd den blir.

– Du menar alltså att vi kan slösa helt obetänksamt utan att tänka på några som helst konsekvenser?

– Nja, det finns vissa gropar. Dels bör du tänka på att kärlek till döda ting sällan är särskilt fruktsam, där kan hjärtat stelna och få frostsador. Det kan också bli vanskligt om du lämnar ditt hjärta till någon som är mitt uppe i ett maratonlopp eller inte ser det, men i längden brukar det lösa sig.

– Nu förhåller det sig ju så att vi bara har ett hjärta, svarar jag. Hur i helsike ska jag kunna låna ut det till alla jag tycker om? Om jag hade fru och barn till exempel. Vännerna och hunden vill jag inte heller försumma.

– Hjärtat kan liknas vid ett bibliotek, svarar han. Du är bibliotekarien som lånar ut böcker som du älskar. Det finns en speciell bok för din fru, en för vart och ett av dina barn, en för varje vän och till och med en för din hund. Du är själv författaren till varje bok men alla lån måste ske i kärlek och förtroende. Om du vill jävlas med mig lånar du kanske ut en bok som du själv inte har skrivit eller som du rent av vet kommer att tråka ut mig. De böckerna är tillkomna i perioder då ditt hjärta var sjukt och illa vårdat. Riktigt ruggiga kapitel finns naturligtvis i alla hjärtan och de kan faktiskt lånas ut och läsas till läkedom om låntagaren får läsa dem i biblioteket, en slags referenslitteratur skulle man kunna säga. Kärleken kan rent av vara ett öppet sår, en illusion från första till sista sidan men den är alltid uppriktig. Karl Vennberg skrev att poesin inte är något smycke, den är som kärleken, den måste utplånas för att finnas. Den måste bli galen.

– Utplånas, bli galen? frågar jag.

Nu hänger jag inte med.

– Jo, du förstår, ett uppriktigt hjärta kan aldrig äga några egenintressen. Det älskar intill galenskap.

– Men du sa ju nyss att det är upp till biblioteket att låna ut böckerna, det här går inte ihop.

– Nej, och det kan man heller inte begära.

Vi lånar ut vårt hjärta till höger och vänster.

Böckerna korresponderar utanför och inuti sin text och möter läsaren där den ännu inte är.

Ibland krossas hjärtat eller blir vansinnigt men lustigt nog kommer det alltid tillbaka med nya berättelser som nästa låntagare sedan kanske får del av. Människan är ett bibliotek från yttre rymden och inre Kaskumbuto som långsamt låter sig läsas vid köksbord. Så håller det på långt efter vår död men det jag främst vill säga är: Var generös med lånetiderna, gallra aldrig och låna inte ut böcker från hjärtats bibliotek som du själv inte skrivit. Mitt hjärta saknar alldeles för många böcker. Bokstäverna rinner ur mig och jag hinner inte fånga essensen. Om jag bara kunde förstå, om jag bara hittade fler alternativ. Jag har blivit så allergisk.

Mannen ser mycket sorgsen ut och eftersom han verkar vara en sympatisk prick känner jag ett starkt behov av att försöka göra något för honom.

– Jag är bara en enkel bibliotekarie, svarar jag. Det finns nog ingen kvick fix på ditt problem men som jag ser det behöver du hitta en plats att vila ut på. En plats där dina, förlåt uttrycket, husdjur kan få kuta runt och trötta ut varandra. Jag har en liten sommarstuga här i Dalsland, i Tösse skärgård. Den är visserligen mycket primitiv och det finns ingen uppkoppling eller täckning för mobiltelefon men där finns inte en enda bok. Bara vatten, lite skog, utedass och ett enkelt hushåll.

– Tror du att det kan hjälpa mej, jag är helt slut. Kanske har du någon bok? säger han i ett ögonblick av återfall.

– Nej, säger jag bestämt. Nu är det jag som kör dig till Tösse. Där har jag en roddbåt med en liten utombordare som kan ta dig ut till stugan.

Efter en lång diskussion låter mannen sig övertalas och dagen därpå, en lördag, tar vi bussen till Tösse och drar till sjöss med båten. Jag släpper av min allergiske vän på den obebodda ön och prövar på hemvägen min gamla skorv genom att fara raka vägen in i Åmåls hamn.

När jag närmar mig kajplats har det börjat dugga lite lätt och mina slitna gymnastikskor glider på båtens plastbotten. Jag tar sats och gör ett ordentligt tramp i båtens för men det bär sig inte bättre än att jag vid ilandhoppningen snubblar

över en tamp och faller i det iskalla aprilvattnet. Bäst som jag plaskar för mitt liv i hamninloppet kommer Börje Andersson i full fart på vattenskoter och kör över mig. Därefter är mitt minne vagt men tydligen fiskar några vänliga småbåtsägare upp mig och för mig till sjukhuset i Näl.

Mina skador är inte speciellt allvarliga. Jag hamnar i chock och blir lite blåslagen, två dagar senare får jag resa hem. På sjukhuset ordinerar man mig att ta det piano, chocken kan, säger man, medföra att jag får vissa minnesluckor men de ska tids nog fyllas med innehåll bara jag ser tiden an och lever i stilla vardag.

Det är mycket att göra på biblioteket. Tre äldre bibliotekarier går i pension och nu gäller det att vägleda de nyanställda. Eftersom det är besparingar i kommunen ersätts bara den enes tjänst tillfullo vilket gör att arbetsbördan blir desto större för oss som är kvar och den stackare som bara tilldelas 30 procent, men vi klagat inte. Gemenskapen är på topp och vi kan till och med kosta på oss ett litet skämt på kafferasterna.

När semestern närmar sig i början av juli är det dags för mig att titta till båten. Jag åker en tidig sommarmorgon till Tösse men kan inte hitta roddbåten. Antagligen är det någon av mina grannar som har lånat den. Vid stranden promenerar fritidsfiskarnas ordförande Nisse Furbäck.

– Hallå Nisse! Vet du om någon har lånat båten? frågar jag och pekar på min tomma bryggplats.

– Nej, den är väl kvar i Åmål, svarar han. Börje ankrade den där efter olyckan vet du?

– Jaha, ja det stämmer. Då får jag åka tillbaka. Vi ses i fisket Nisse! hojtar jag.

Nu skyndar jag mig tillbaka. En viss oro för att båten kanske inte är kvar eller att det hänt den något lurar men bara tjugo minuter senare står jag med öskaret och gör ekan färdig för färd mot sommarstugan.

Ju närmare jag kommer min lilla ö, desto tydligare blir mina minnen. Sakta uppenbaras bit för bit, det som har hänt, och jag fylls av obehag. När jag ser kassen från biblioteket med min medhavda matsäck kommer plötsligt allt tillbaka. Herregud! Jag har lämnat en oskyldig man mitt ute i Vätern med högst en veckas proviant. Platsen är som gjord för inspelning av nästa säsong av Robinson. Det finns inga som helst förbindelser i närheten, inga farleder, inga grannar. Jag brukar skämtsamt säga till mina vänner att jag har en stuga utanför tid och rum, ett tyst paradiset dit det inte ens går att ringa.

Med växande oro stiger jag iland, säkrar ekan och börjar gå mot stugan. Inte ens en grå liten fågel hörs i snåren men solen omgärdar löftesrikt friggeboden som jag en gång så spartanskt har inrett. Märkligt, dörren står på vid gavel. Jag går in och säger:

– Hallå, är du där!

Inget svar. Allting står orört, sängen kan inte ha varit använd. Trasmattorna som jag i höstas slängt på den ligger kvar precis som jag lämnat dem. Skåpsluckorna är prydliga. Det syns inga spår efter att någon människa har suttit vid bordet och ätit. Det minimala kylskåpet är tomt och skafferiet innehåller bara salt, peppar och det frystorkade kaffe som blev kvar efter förra semestern. Jag sätter mig ner och blickar håglös ut genom fönstret. Gräset, den lilla trädgården, tvättlinan mellan träden, allting syns mig främmande. Hur har jag kunnat tillbringa tio somrar i den här ensligheten? Jag hade lika gärna kunnat sitta på Kumla, då hade jag åtminstone haft en säkerhetsvakt eller två att prata med. Det rör sig neråt stigen. Något svart, som en skugga. Är det mannen? Snabbt reser jag mig upp och rusar ut samtidigt som jag skriker:

– Stanna, stanna för helvete, stanna!

Skuggan är borta men jag fortsätter av alla krafter ner mot bryggan med en mycket sparsam låga hopp om att det var mannen jag såg. Stigen är smal och slingrar genom en skogsdunge nerför krångligt branta klippor. Min kropp kastar sig utför slutningen, ramlar, rullar runt, kommer på fötter och springer mot stranden. Ligger det någonting längre fram på stigen? En grå slips eller ett snöre? Nej, det är en snok som skrämde av mina steg snor in i riset. Framme vid båtplatsen stannar jag andfådd och ser ut över horisonten. Mot bryggan kommer lätta svallvågor. Solen står högt och lyser en rännil av silver så långt jag kan se. Långt där ute på sjön anar jag en smal fåra som suddas ut och efter hand blir till stilla vatten.

Märkligt nog kommer skräcken långt senare. Som i ett tecknat tillstånd går jag och rafsar åt mig några bär och tar för säkerhets skull ett varv runt ön, bara för att konstatera att jag är helt ensam.

I stressen som var har jag lämnat alla mina förnödenheter i båten när jag kom. Detta betyder att allt som finns att tillgå är några koppar kaffe, salt och peppar. Metspöet ligger visserligen vid bryggan och lite blåbär växer mellan granarna men sen finns ingenting att uppbringa. Hur har mannen överlevt? Två kassar med mat under nästan tre månaders tid? Han borde varit död för

längesedan? Jag ryser vid tanken. Frågan är om jag ens kommer att klara mig de fem veckor som jag har semester. Ingen saknar mig innan den tiden är över. Det är en grej alla känner till. Jag har högt och tydligt deklarerat att jag vill vara ifred under min lediga tid. All kontakt med världen sparar jag tills jag åter kommer hem. Så är det med mig, så har jag alltid gjort. Vänner och bekanta respekterar detta och vet att jag har det bra på min paradiso.

Jag letar efter spår, tecken på liv. Mannen måste ju rimligtvis ha gått omkring på ön och på olika sätt gjort avtryck? Metspöet ligger orört, det finns ingen disk, sanden på stranden visar inte ett spår, det finns gott om bär. Hur är det med potatiskällaren? Just utanför huset ligger en liten jordkällare som jag byggde för att kunna förvara rotfrukt, vin och pilsner. Den lätt murkna luckan står precis som husdörren öppen. Jag stiger in och möts av kyla och mörker. Lukten känns unken och en från stank av avföring slår emot mig. Just då stänger en vindpust igen luckan och jag blir tvungen att ta fram ficklampan som hänger tillsammans med mina nycklar i byxlinningen.

Vilken fruktansvärd syn. Högar av avföring tillsammans med skräp. På marken ser jag ett tydligt avtryck där mannen har suttit. Jag känner med handen och tycker att jag fortfarande kan ana kroppsvärmen i sittavtrycket. Mina händer rycker till och jag skyndar mig mot luckan och ut. Solen skiner knivskarpt. Allting är obarmhärtigt ljus. Från jordkällaren ser jag mig själv gå in i stugan och koka en kopp kaffe.

Hela dagen sitter jag handlingsförlamad vid min kopp och stirrar. När kvällen kommer bryr jag mig inte om att bädda utan lägger mig direkt på sängen med ett par trasmattor som täcke. Sakta låter jag sommarnatten omsluta mig och så småningom slumrar jag in.

Mitt i natten vaknar jag av att det hörs ett svagt krasande, något kryper över köksgolvet och är på väg till min sovplats. Jag reser mig hastigt och lyser med ficklampan. Hela golvet är fullt av insekter. Svarta myrliknande småkryp som flätas samman i varandra och bildar serier av något som liknar ord och meningar.

Jönköpings litteraturhus
deltar med Brödtexten på
mikroförlagsmässan i Tranås 6 juli.

Mässan äger rum på
Tranås stadsbibliotek, kl. 10 – 14, och är
en del av festivalen Tranås at the Fringe.

www.atthefringe.org

Att odla liv

Marcus Ehrenholm

Farfar hade alltid varit lite säregen. Det märktes ofta. Folk i allmänhet uppfattade Farfar som den "tystlåtna gubben i slutet av gatan". Inte känd som någon som hängav sig åt meningslöst skitsnack. På släktkalasen undvek han övriga vuxnas kallprat och gav oss barn all uppmärksamhet. I mina ögon stod han i kontrast till den vuxenvärld som svämmade över av plattityder.

Trots att Farfar var tystlåten så tog han sig alltid tid till att umgås med mig. Vi var nog rätt lika, jag och Farfar. Då mina syskon och kusiner hängav sig åt vilda, skråniga lekar ägnade jag tid åt böcker. Ännu hellre talade jag med Farfar om allt från sjörövare till livets stora gåtor. Han förminskade mig aldrig, gjorde inte skillnad på vuxna eller mig. Han lyssnade till mina funderingar, kom med motfrågor och förklaringar. Farfar var genuin, tänkte jag.

Jag hade nyss fyllt åtta då jag för första gången frågade honom om tunnorna med regnvatten. Farfars trädgård var inte stor men han odlade några enkla rader morötter och ärtor som vi barnbarn gladeligen knipsade av och mumsade i oss. Ändå samlade Farfar regnvatten i fyra enorma tunnor.

Tillsammans med mina syskon hade jag sovit över hos Farfar. Mina två bröder var upptagna med att leka rymdhjältar inomhus. Den bråkiga leken lockade inte, istället bestämde jag mig för att se vad Farfar höll på med. Jag lade ifrån mig boken i soffan på altanen där jag spenderat en halvtimme med att läsa om tjurhajar och min favorit; hammarhajen. Ute i trädgården höll Farfar på att lyfta tillbaka en tom tunna till sin plats vid rännan. Jag minns att jag frågade var han gjorde av allt regnvatten. Farfar rättade till tunnans och log.

"Det vill du allt bra veta va?"

Jag nickade. Farfar funderade en stund innan han svarade.

"Du, om du lovar att hålla en hemlighet så ska jag visa någonting för dig."

Jag minns att det pirrade till i magtrakten. Jag nickade åt Farfar.

"Jag lovar. Hedersord."

Jag försökte få till scouthonnören som mina äldre bröder lärt mig.

Farfar skrattade till.

"Nog kan jag lita på dig alltid."

Han rufsade till mitt hår och pekade mot redskapsskjulet.

"Hämta den lilla vattenkannen."

Jag flög fram över den mossiga gräsmattan, ryckte upp dörren till skjulet och slet åt mig den lilla vattenkannen. Farfar ledde mig sedan runt huset, till den källartrapp som låg halvt gömd bakom en välvuxen Rhododendronbuske. Där stannade han kort för att lyssna efter mina bröder som var mitt i sin vildsinta lek inomhus. Han verkade nöjd med vad han hörde och viftade lätt åt mig att följa efter honom nerför trappen.

Farfar öppnade och gestikulerade åt mig att kliva på. Rummet innanför var sparsamt möblerat. Två hyllor fanns där, som var fulla med fiskeutrustning och diverse verktyg. Den gamla kälken, som varit orsak till mitt livs första hjärnskakning året innan, stod lutad mot väggen. Det var fuktigt i rummet och lukten påminde mig om regniga vårdagar.

Farfar lade handen på min axel och såg mig rakt i ögonen.

"Det jag ska visa dig måste stanna mellan oss, vara vår viktigaste hemlighet. Förstår du?"

Jag nickade lydigt.

"Jag lovar."

Jag var aldrig rädd för min Farfar, men jag minns att allvaret i hans blick gjorde mig en aning nervös.

Farfar reste på sig. Han grabbade tag i kanten på hyllan och drog den mot sig. Med ett klick följde den efter och blottade ännu ett rum. En varm och fuktig pust slog emot mig. Farfar plirade mot mig.

"Vår hemlighet."

Jag log försiktigt tillbaka.

Farfar tände taklampan, men det lilla rummet var fortsatt dunkelt. Till vänster om mig stod en tunna likt de som fanns i trädgården. Bredvid stod en större vattenkanna och en sliten träpall. Till höger om mig bredde rummet ut sig i form av en vägg full av gröna blad. Farfar manade på.

"Kliv in. Var inte rädd. Kom ska du få se."

Han gick före vidare in i rummet och jag följde lydigt efter. Vi stannade mitt i rummet, bland grenar och löv. Farfar såg nöjd ut.

"Ser du?"

Till en början begrep jag inte vad han menade. Det var som om man pressat in ett fullvuxet träd i ett litet källarrum och vi befann oss mitt i det.

Farfar klappade mig på axeln.

"Fyll din vattenkanna i tunnans där borta."

Farfar måste ha sett att jag kämpade med tyngden för han pekade på jorden närmast trädets stam.

"Vattna du, fyll på ordentligt."

Jag tömde kannans innehåll och tog ett steg bakåt. Farfar förde undan det grenverk som täckte stammen.

"Kan du se henne? Det är ingen fara."

Till en början fanns där ingenting förutom en helt vanlig stam som den av en björk. Men när jag lutade mig fram såg jag henne. Min Farmor.

Hennes ansikte skyntades vagt och såg ut att verka i symbios med trädets bark. Mun och ögon var stängda på ett sådant vis att de tycktes vara karvade i stammen. Farmor såg fridfull ut.

"Man kan tala till henne."

Farfar lät fingrarna löpa över de konturer som formade Farmors kind.

"Hon lyssnar."

Jag kunde inte slita blicken från trädet.

"Hur svarar hon, Farfar?"

Farfar satte pek fingret mot pannan.

"Man kan höra henne här inne. Om man lyssnar riktigt ordentligt."

Han blundade.

"Det är förstas vansinnigt enformigt för henne i källaren, så jag försöker berätta historier för henne. Om er, om världen utanför."

Farfar lutade pannan mot trädet.

"Lägg handen mot stammen, pojk. Känn."

Jag gjorde som Farfar sa och lade min hand mot stammen.

Och där fanns hon.

Farmor.

Hon sjöng.

Små vibrationer letade sig från stammen via min hand och hela vägen upp längs arm och nacke.

Farmor sjöng för mig. Det var svårt att höra eller känna vilken melodi det var, men jag var säker på att hon sjöng.

"Farfar, hon sjunger för mig."

Farfar log och torkade bort en tår ur ögonvrån.

"Hon älskar att sjunga. Hon har längtat efter att få träffa dig."

Jag minns inte hur länge vi stod så, jag, Farfar och trädet som var min Farmor, men det kändes som en evighet. Farfar lät grenarna och löven falla tillbaka mot stammen och med ens upphörde vibrationerna. Han vände sig mot mig.

"Kom ihåg. Inte ett knyst till någon."

"Jag lovar."

Vi sköt tillbaka hyllan efter oss och läste källardörren. Resten av eftermiddagen, tills det att mina föräldrar hämtade mig och mina syskon, förflöt som i en dimma. Och när jag skulle sova den kvällen kändes händelsen i källaren som en avlägsen dröm, som om jag inbillat mig alltihop.

Det tog nästan ett år innan jag fick träffa Farmor igen. Jag var ensam hos Farfar den helgen och han berättade för mig att äkta vatten, regnvatten var det enda som fick Farmor att växa. Jag hjälpte honom att fylla på ny jord från komposten och när vi var färdiga stannade vi en lång stund för att prata med Farmor. Hon lyssnade till när jag berättade om mina vänner. Om böcker jag läst och om filmer jag sett. Till sist lät jag henne sjunga för mig. Melodin var vacker och vemodig.

Jag såg till att vara ensam hos Farfar så ofta det gick så att jag kunde hjälpa till att sköta om Farmor. Hennes ansikte blev allt mer framträdande i stammen. Vissa gånger var det som om hon lyckades röra läpparna, men hon talade aldrig i ord till mig. Jag lyckades förnimma vissa känslor genom vibrationerna och skapade därefter själv bilder av det jag hört. Kanske var det så att Farfar hörde henne tala tydligt, det frågade jag aldrig.

På sommarlovet, samma år om jag skulle fylla tretton förändrades allt. Jag spenderade fortfarande mycket tid hos Farfar. Mina föräldrar undrade om jag inte borde ägna mer tid åt mina vänner och faktiskt njuta lite av sommarlovet. Farfar kunde gott reda sig själv, tyckte de. Jag sa att jag lovat att hjälpa till med trädgården och att mina vänner kunde jag träffa på kvällarna. Farmor växte ordentligt under våren. Jag och Farfar hjälptes åt med att fylla på ny jord och vattna rikligt.

En eftermiddag då jag precis ställt ifrån mig vattenkannen slog hon plötsligt upp ögonen. Händelsen fick mig att skrika till och Farfar, som var på väg ut med regntunnan, föll nästan omkull.

Hennes ögon var mörka, i stort sett svarta, med en blåaktig ton. Hon blinkade inte, utan verkade försöka förstå vad hon såg omkring sig. Hon hade trots allt varit utan synintryck sedan sin bortgång. Inuti mig vibrerade hennes sång, men utan någon klar melodi den här gången. Som jag minns det så snubblade Farfar in i rummet i samma stund som jag lade handen mot stammen. Vid det som borde varit Farmors kind. Jag tror att hon grät när hon såg mig, för det var som om en genomskinlig hinna for över de mörka ögonen.

Farfar grät också, förmodligen glädjetårar. Han verkade inte finna de rätta orden, för han föste undan mig och satt sedan en lång stund på knä framför Farmor. Fyra ögon låsta vid varandra. Farfars åldrade händer mot Farmors unga stam. För första gången kunde jag ana glimtar av deras konversation och jag kände mig som en inkräktare. Trots att jag försökte kämpa emot vibrationerna ven Farmors bedrövade klagan genom mig. Farfar hade stulit henne från Gud och givit åt sig själv. Hon var dömd till ett liv i limbo, undangömd i en källare. Jag tror inte att Farfar ens noterade då jag långsamt backade ut ur källaren och lämnade dem åt varandra.

Det var omöjligt att sova den kvällen. Jag älskade min Farfar, men jag ville inte längre bidra till min Farmors fördärv. Under täcket, i ficklampans ljus, började jag skissa på en plan.

De följande dagarna tjatade jag på min far om hur gärna jag ville fiska. Vi borde ta med oss Farfar också, så att han fick komma ut. Till slut gav min far med sig och lovade att Farfar fick följa med. Det var trots allt han som ägde de bästa redskapen.

När dagen för fisketuren infann sig låtsades jag vara sjuk. Jag stack till och med fingrarna i halsen för att mina föräldrar skulle se att jag kräkts. Min far suckade och ville egentligen stanna hemma han med, men nu hade vi ju lovat Farfar fiske.

När väl far åkt bestämde mor att hon skulle ta med mina syskon ner till sjön för ett dopp. Det passade mig utmärkt. Jag fick lova att vila och inte anstränga mig. Men så fort huset blivit tomt klädde jag på mig, plockade cykeln ur garaget och for iväg.

Det var inte lång väg att cykla till Farfar, men det kunde ändå inte gå fort nog.

Jag blev tvungen att klättra in genom ett öppet fönster för att komma åt nyckelskåpet. Jag rev snabbt åt mig rätt nyckel. Ivern gjorde att jag nästan föll i trappen som ledde till källaren, men jag lyckades parera och hålla mig på fötter.

Det var inte helt enkelt att kliva in i Farmors rum, hennes sång förvandlades till rop på hjälp. Jag kunde förnimma att hon förstod min plan då ropen förvandlades till skrik. Mina tankar var svåra att sälla från Farmors desperation. Men jag stapplade fram till henne och lyfte undan bladen så att hennes ansikte blev synligt. Hennes ögon grät tjocka tårar när vi såg på varandra. Jag förstod att hon älskade min Farfar och hatade honom för att han stulit henne ur döden.

Jag tror inte att jag grät, men jag minns att det var ohyggligt svårt att förklara min plan för Farmor. Hon måste bli fri och jag skulle göra allt jag kunde åt den saken. De första spadtagen var enkla, men ju mer Farmors rötter blottades desto större blev rädslan över att skada henne.

Planteringen, i vilken hon stod, var inte tillräcklig för rötterna. De hade vuxit sig så kraftiga att de trängt genom golvet. Jag blev tvungen att hugga sönder Farmor för att kunna frigöra henne från sitt fängelse. Efter varje hugg bad jag om hennes förlåtelse. Hon svarade mig med sång och förvissade mig om att detta var hennes önskan.

Till slut hade jag lyckats frigöra Farmor från vägg och golv. Med stor möda släpade jag henne genom källaren. Att lyfta stammen uppför trappen blev en utmaning, men jag var ovillig att ge upp. Drypandes av svett lyckades jag, även om ben och armar var fulla av mjölksyra då jag sprang efter skottkärran. Det var heller ingen lätt sak att placera trädstammen i kärran, Farmor fick nätt och jämnt plats. Jag blev tvungen att dra henne baklänges. Varje steg kändes nästintill omöjligt.

När vi nådde skogsbrynet var det som om jag vadat genom meterdjup lera. Jag blev tvungen att vila en stund, gav nästan upp. Mina armar värkte och det kändes som om det brann i mina lungor. Farmors sång hade tystnat och jag blev plötsligt rädd att rötterna jag räddat inte var nog. Bakom bladen som täckte hennes ansikte fanns dock ett svagt leende. Det var tillräckligt för att jag skulle bryta vilan och fortsätta vår vandring. In i skogen.

Jag drog skottkärran tills dess att stigen slutade tvärt och ravinen tog vid. Där bad jag Farmor om förlåtelse innan jag tippade kärran. Stammen föll tungt och lösgjorde sand och stenar. Det var en lång väg ner till plan mark, men jag följde efter. Vassa stenar rev mot huden. Det bekom mig inte.

Väl nere bestod marken av sand som övergick i gytta ju mer den närmade sig den bäck som rann igenom ravinen. Jag släpade Farmor tills dess att marken blev fuktig. Sedan grävde jag

med händerna i marken så gott jag kunde. Mina naglar bröts och leran rev mina såriga händer.

Då jag till slut lyckats forma en tillräckligt djup grop välte jag ner Farmor och gav henne en sista kram.

Jag började fylla igen med lera och sten. Det var ingen vacker grav, men jag hoppades att den skulle duga. Jag täckte rötter och grenar så gott jag kunde. Sedan började jag klättra tillbaka uppför ravinen. Kärlek och rädsla vibrerade inuti mig.

Det var med nöd och näppe som jag lyckades med klättringen. Jag slet upp skottkärran och sprang tillbaka längs stigen, mot Farfars hus.

Far och Farfar väntade på mig när jag störtade ut ur skogen. De stirrade förvånat på mig och far skulle precis säga något då Farfar skrek.

“Vad i helvete har du ställt till med?”

Han for fram, slet tag i mina armar och skakade mig ursinnigt.

“Vad i hela helvetet har du gjort, pojke?”

Jag lät gråten komma, och ta över. Kunde knappt få fram de enda ord som var nödvändiga.

“Jag har begravt Farmor.”

Kritik

Från irländsk humor till svensk naturlyrik

Peter Nyberg Mollung

Jönköping är ett förhållandevis starkt poesilän och Tranås är dess Mecka. Av sju böcker som gavs ut i länet under 2023 kommer tre från småstaden. Det låga antalet poesiböcker förra året är till synes relativt symptomatiskt, vilket kan bero på att ytterligare poesi givits ut, men att jag tillsammans med Jönköpings litteraturhus bara fått tag på de sju böckerna som omskrivs här. Principen för att bli omskriven i samlingsrecensionen är att poeten måste leva i länet men hen kan ha givit ut boken via vilka kanaler som helst. Jag vill vara transparent med att jag träffat på eller är vän med poeterna till sex av de sju böckerna och därför väljer att vara sparsam med värderingarna av dem.

Under 2023 kom Colm Kiernan, till vardags mastermind bakom kulturföreningen Kultivera i Tranås, ut med två böcker: *Beer Book* på CHAP/Iconau Press och den spanska/engelska *Hora dorada/Golden Hour* på Al Faro Ediciones. Bara enstaka dikter är desamma i de två böckerna vilket förklaras med att den spanska/engelska boken varit redo för publicering sedan 2019 men att utgivningen försenats av pandemin.

Beer Book har ett elegant omslag med just en ölburk där informationstexten bytts ut mot en baksidestext. Tanken med bokens form är att den ska finnas tillgänglig på exempelvis pubar och att pubbesökare ska kunna ta upp den och läsa någon av dikterna för att sedan lägga tillbaka den. Boken är också behändig att köra ner i fickan. Poesin fungerar ungefär på samma sätt, tanken är inte att göra verkligheten komplex, snarare finns ett tydligt humoristiskt eller finurligt anslag som ibland skruvar sig ner i djupare betydelselager. I den avslutande ”Raki poem” skriver Kiernan: ”I had to choose between cleaning and hummus / so I poured myself a raki”.

Även om längden inte är symptomatisk är strukturen det. Dikterna i de två samlingarna skiftar i längd, ofta är de en sida, ibland når de flera sidor och vid enstaka tillfällen bara några rader. Colm Kiernan arbetar i en berättande diktradition där en scen etableras, nyanseras och sedan vrids till i slutet. Men i allt väsentligt är det berättande dikt som har ett framskrivet ärende. Innehållsligt arbetar Colm Kiernan med vardagen, vilken i textvärlden

främst innehåller romantik, alkohol och natur. Det speciella med dikterna är förhållningssättet till ämnena, poetens temperament. Vare sig dikten är rytmiserad eller inte, finns där en tydlig röst som är konsekvent genom de två böckerna. I dikten ”What!”, där poeten försöker ringa in kärlekens väsen, inleder han med: ”with my peanut salty fingers / I destroy a book of love / intimacy relationship love”, reflekterar över den förlorade kärleken vilken generaliseras till oss alla och avslutar dikten med ett konstaterande och en tväradning: ”dissappointed that love makes not much sense // our longing not altered/we still love the promise”.

Från Tranås kommer också Magnus Grehn som tillsammans med Mikael Ekström 2020 kom ut med *Gubbar med vagn* (Magnus Grehn Förlag/Thunder & Lighting Records), ett häfte med korta dikter om punk och om att vara just gubbe med vagn i den här världen. 2023 kom *Gubbar med vagn II & andra dikter* av samma duo men den här gången är det Mikael Ekström som står för titeldikten. *Gubbar med vagn* har blivit en kort, rytmisk vers a la Allen Ginsberg som levereras med finurligheter som ”i Gubbar med vagn bor det en badanka/som piper när de trillar på fyllan”. Överlag är Ekströms dikter finurliga och på det sättet ganska lika Kiernans. Poesin utgår snarare från scener än från språket, vilket gör den direkt, som i ”50 nyanser av ångest”:

Femtio
är det nya svarta
visa mig en 20-åring
som kan vara bakfull
en hel dag

För övrigt ser poeten tillbaka på sitt geografiska hem på Bjärehalvön och på den musik han spelat och samlat på sig. Och det är här de två poeterna kopplas samman – musiken och skivorna. Men inte i *Gubbar med vagn II*. Magnus Grehns poesi har sin resonansbas i resor och gestaltningar av tillstånd och företeelser, men här finns också ett medvetet språkarbete. Det är inte scenen som är utgångspunkten utan gestaltningen. Samtidigt finns platsangivelser som skapar konkretion i dikterna, som titeln ”Himlaglim över Domaregatan”

där poeten inleder: ”Venus pulserar/likt ett lågprisflyg/med destination Teneriffa”. Jaget står på balkongen, känner grannens cigarettök blåsa bort, konstaterar att förstörelsen av naturen ändrar vår förståelse av stjärnorna, halsar en Småland och ”söker någon slags sinnesro, /svalorna dyker i formation/tjutande som Stukas, //söndagens vila”.

Överlag skiftar dikterna i Magnus Grehns halva. Det första partiet består av språkligt hårt avskalad poesi, iakttagelser som med läsaren som medarbetare kan nå djupare än bara observationen, som den korta dikten med ett namn som anger scenen ”Rollatorstockning utanför apotek november 2020”. En andra del av dikterna sträcker ut sig över sidan och är i allmänhet indelade i strofer men har korta rader. Resor har varit viktiga, men de dubbelxponeras alltid mot något nära. En tredje del av dikterna utgörs av de psykogeografiska vandringar som poeten gjort, här representerade av Norraby udde, vilka i någon mening är redogörelser för tankar och reflektioner på vägen. På det viset fungerar också dikten ”Doggerland”, även om det inte är en av poeten konkretiserad vandring men likväl en föreställd, ger det en slags historisk förståelse för ett geografiskt område. Sjörapporten berättar om storm på Doggers bankar.

Harpunspetsen når solens ljus
10 000 år i sediment
fiskarens hand rör vid
fortidens artefakt

En av de mest produktiva poeterna i Jönköpings län är Elisabeth Westlund. 2023 kom *Det som kallas*, vilket är den första delen av en diktserie: *Vitt brus*. Poesin är uppbyggd genom en anaforsk inledning som mynnar ut i en kursiverad företeelse vilken sedan skrivs fram genom en reflektion.

Det som
kallas bara

en fika

är ett
samtal
med själen
och ett
svar på
frågan

Dikterna är generellt sett strukturerade som i exemplet med tre strofer och korta rader, oftast bara ett par ord långa. Ärligt talat tar det några dikter innan jag lägger märke till att dikterna är strukturerade på samma sätt. Till skillnad från anaförerna i till exempel Athena Farrokzads *Vitsvit* ger inte upprepningen här en direkt retorisk effekt, men efter hand uppstår en stadga åt läsningen. Westlund utgår från det kursiverade begreppet och gestaltar det i en definierande anda. Vad är en fika? Det är ett samtal och så vidare. Ibland arbetar poeten med språkets möjligheter till upprepningar och variationer och här finns nyskapande ord som ”sammetssvart”. I grund och botten är dikterna en slags vardagsbetraktelser, sådant människor tänker, ibland paradoxalt eller fördjupande, men här framför allt konkretiserande genom dikterna som sådana.

Sanja Sinanovićs *Glasfigurer* är utgivna av Simon Editor. Bokens omslag är svart med fyra blå, gula och röda glasfigurer i kvinnliga skepnader på framsidan. Det säger mycket om innehållet – det övergripande svarta bakom de mer framträdande, lysande kvinnliga gestalterna. Sanja Sinanovićs poesi rör sig mellan olika förhållanden och har ett välgestaltat ärende: att belysa kvinnors lidande under olika former av krig.

Centralt i diktningen är den kvinnliga kroppen och den äganderätt över den som män ibland tycker sig ha, både över fysiken och sexualiteten. Bokens ton anslås direkt genom att ett förhållande preciseras: ”Kroppen omfamnar det unika som är jag”. Därefter en dikt om ”Min Nana” som drabbas av bröstcancer och fyller BH:n med sedlar. Ofta återkommer poeten till kvinnornas strukturella underläge. Därur tänker jag mig titeln: *Glasfigurer*, där glaset står för kvinnan som både vacker och skör. Men i grunden mänsklig vill jag lägga till. Sanja Sinanovićs kvinnoporträtt förhåller sig inte till kvinnor som ting utan som människor. På ett skickligt sätt lyckas poeten sätta dem i förhållande till varandra, patriarkatet visas upp i all sin fulhet och poeten visar vad det gör med människor, som i ”En kvinnas ansikte”: ”Hon önskar att hon aldrig fötts till kvinna. /Drömmer om att putsa främlingars skor på gatan./Nu är hon bara en skugga”.

Ofta är bildspråket både träffande och djärvt. Poeten Sanja Sinanović använder en bred fatatur men är inte otillgänglig utan tvärtom direkt i sitt tilltal.

Vem gjorde mig till ett projekt
som står inne i ett träd?
Jag vet inte vad som händer förut,
och jag kommer aldrig att förstå
för jag är mellan två spöken nu
och tvingas leva i obotlig osäkerhet.

Joel Berglunds *Vända hem* har blivit utgiven av Argument Förlag i Varberg (utgiven i januari 2024). Boken handlar om en författare och pappa som flyttar hem till sin frus barndomsstad. Han dricker för mycket men hittar ljuset i församlingen och Gud, trots att han tidigare i livet varit skeptisk till kristendomen. Boken börjar slående och på flera sätt talande för poetens sätt att uttrycka sig:

Jag lever tillsammans med en kvinna.
Har två små barn.
En familj.
Det är ofattbart.

Det är ett anslag i traditionell mening. De sista tre orden fångar läsaren och de tillåter en stor mängd tolkningar innan läsningen fortsätter. Meningarna utgör tillsammans en berättelse som ännu är oberättad och skapar därför framåtrörelse. Ofta landar dikterna på runt tio rader, inte sällan är varje rad en mening. Det skapar precision och tillåter att berättandet kan vara fragmentariskt. Som läsare slungas vi mellan två tider, å ena sidan den där jaget hittar Gud och går med i församlingen och å andra sidan uppväxten och supandet som kontrasterar religiositeten.

Scenerna från det tidigare livet är tragiska medan de från nuet, när jaget funnit Gud, skildras mer idylliskt. Samtidigt ifrågasätter poeten församlingens tro, vrider den till rätta i sig och blir ivrig att få berätta för människor om sitt nya tillstånd som frälst. Det skapar en balans som upprätthålls genom hela boken. Det fina är att här finns både avskräckande och mycket vackra passager, till exempel när Berglund i slutet skriver:

Samtalen.
Den lågmälda lyckan
när vi pratar om våra barn.
Sättet hon säger
deras namn.

Slutligen har konstnären, musikern och poeten Max Berggren givit ut *Bortom skogens portar*. Boken

består av både konst och poesi och på framsidan förtydligas att det är en illustrerad diktsamling. Boken behandlar människans rogivande möte med naturen i en naturromantisk tradition. Skogen blir inte som hos Lennart Sjögren en plats både för överlevnad och skönhet utan endast rekreation och andlighet. Som i "Trädets visdom" där jaget möter ett träd på strandängen som undrar om människan kan ha nytta av trädets visdom:

att vara ett
med allt
det levande
här på jorden

att få blomma
när tiden
är mogen

Ofta använder poeten besjälning i sitt bildspråk. Centralt är att allt kommer ur samma källa och den plats där människan tydligast kan förstå det är i naturen. I samspel med poesin finns konstnärens bilder, som ofta är mer komplexa och tolkningsbara än dikterna. Den ljusgestalt som saknar drag i bilderna är till exempel mycket spännande. Det gör att dikterna lyfter i samspelet.

Konkretionerna i dikterna är hämtade från naturen och är traditionellt romantiskt präglade: här finns det redan nämnda trädet, lövet, månen, solen, det kosmiska och så vidare. I den meningen består Bortom skogens portar av positiv naturlyrik med en andlig grundton.

Som synes är diktböckerna som gavs ut 2023 mycket olika, alla med sina särdrag och typiska poetiska egenheter. Just det är kanske det mest symptomatiska; vi rör oss från irländsk humor till svensk naturlyrik.

Har du en egen text du vill ha med i nästa nummer?

Skicka in ditt bidrag före **1 oktober**.

Läs mer på
jonkopingslitteraturhus.se/brodtexten

tdkultur.se

